

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Celtic Field complex van Brink- Heiberg, Herentals

Archeologische site

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Celtic Field complex van Brink-Heiberg, Herentals- archeologische site

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/13011/101.1

Erwin Meylemans

22/02/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte.....	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	8
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed.....	9
2.	Evaluerend gedeelte	10
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	10
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	10
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	11
2.4.	Juridische toestand.....	11
2.4.1.	Onroerend Erfgoed	11
2.4.2.	Omgeving	11
2.4.3.	Natuur en Bos.....	11
3.	Beheersvisie	11
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	11
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	12
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	12
4.	Bronnen	13
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier.....	14
5.1.	Omgevingsplan	14
5.2.	Fotobijlage	14
5.3.	Documentatie	14
5.4.	Passende beoordeling	14
5.5.	Verantwoordingsnota	14

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

Het *Celtic Field* complex in het gebied Brink-Heiberg bevindt zich op de Kempense Heuvelrug, ongeveer 1,5 km ten noordwesten van de stadskern van Herentals (5.3. Documentatie, fig. 1, 2, 3). Het *Celtic Field* complex is voornamelijk gelegen onder bos, gedeeltelijk in heide- half open bos, aan weerszijden van het pad 'Bosbergen' en de spoorlijn Herentals- Turnhout. De perimeter van de bescherming omvat een zone met via bewerking van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen zichtbare *Celtic Field* structuren. Op basis van het hoogtemodel kunnen de aanwezige *Celtic Field* walstructuren precies aangeduid worden (fig. 4).

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Fysische geografie

1.2.1.1. Geologie

Het *Celtic Field* complex is gesitueerd in het westen van de Kempense heuvelrug, een langgerekte rug gelegen tussen de vallei van de Aa ten noorden, en de vallei van de Kleine Nete ten zuiden. Deze ca. 15 km lange rug, die zich uitstrekt van Grobbendonk tot Kasterlee, is een restant van afzettingen in het tertiair (Formaties van Poederlee en Kasterlee), waarop later, in de periode van de laatste ijstijd, dekzanden werden afgezet. Op verschillende plaatsen op de rug komen duin- en stuifzandcomplexen voor. In de zone waar de *Celtic Fields* van Brink-Heiberg zich bevinden is de laag dekzanden zeer dun en is dit vermengd met herwerkt tertiaire zanden, waardoor het zand wat kleiiger is. Dit is mogelijk de reden waarom hier het akkercomplex werd aangelegd.

1.2.1.2. Bodem

De zone is naar de bodemkaart gelegen op droge tot matig droge zandbodems met een weinig duidelijke tot duidelijke humus of/en ijzer B horizont en (bruine podzolachtige bodems en podzolbodems; bodemseries Zbf/ Zbg/ Zcf).

1.2.1.3. Topografie

De zone ten zuiden van het pad Bosbergen is gelegen op de top van de heuvelrug en heeft een vrij vlakke topografie, tussen ca. 25 en 26 m TAW. De zone ten noorden van de spoorweg situeert zich op de noordelijke flank van de heuvelrug die naar het noordwesten afdaalt vanaf ca. 23 m TAW tot de vallei die zich nog ca. 8m lager bevindt. De laagst gelegen zichtbare *Celtic Field* wallen bevinden zich op ca. 16 m TAW. De grillige topografie aan de randen van het *Celtic Field* complex is te wijten aan het voorkomen van duincomplexen.

1.2.1.4. Hydrografie

De zone, en de heuvelrug in het algemeen, bevindt zich tussen de valleien van de Aa en de Kleine Nete. In het gebied zelf bevinden zich geen waterlopen.

1.2.2. Huidig/evolutie/historiek landschap in het gebied

1.2.2.1. Ontginningsgeschiedenis

De gegevens omtrent de ontginning van het prehistorische landschap, met de aanwezigheid van de '*Celtic Fields*', bespreken we verderop in dit dossier.

Het gebruik en ontginning van de zone op de Kempense Heuvelrug waarvan sprake in de late- en post middeleeuwen is sterk verbonden met de aanwezigheid van de stad Herentals ten zuiden en verschillende pachthoeven in de omgeving¹.

Op de Ferrariskaart (vierde kwart 18de eeuw) ligt het hele gebied in heide, met enkele paden die het gebied doorkruisen (5.3. Documentatie, fig. 5). Enkele percelen bevonden zich in akkerland.

De kaart van Vandermaelen (1846-1854) toont reeds een ander beeld, waarbij het gebied grotendeels in bos is gelegen, de spoorlijn Herentals- Turnhout is aangelegd, en het patroon van de hoofdpaden is hetzelfde als de huidige situatie (5.3. Documentatie, fig. 6).

Ook de militaire topografische kaarten van 1869, 1893 en 1929 tonen hetzelfde beeld, hetzij met een uitbreiding van het patroon van paden, in een patroon die identiek is aan de huidige situatie (5.3. Documentatie, fig. 7).

Op de topografische kaart van 1969 is het gebied nog steeds grotendeels onder bos gelegen, maar een aantal percelen was op dat moment in heide (5.3. Documentatie, fig. 8).

Deze situatie is weer anders op de luchtfoto van 1995 (5.3. Documentatie, fig. 9), waarbij het gehele gebied terug in bos is omgezet. Net buiten de perimeter van de afgebakende zone werd ondertussen het terrein van het jeugdverblijf Brink aangelegd.

Momenteel is de afgebakende zone eveneens grotendeels onder bos gelegen, de meest zuidwestelijke percelen bevinden zich in een half open bebossing met heide (5.3. Documentatie, fig. 2).

Een terreinbezoek op 19 september 2018 was onder meer gericht op de evaluatie van de impact van recent uitgevoerde plagwerken in een zone waar op de eerste versie van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen nog *Celtic Field* structuren zichtbaar zijn. Ook via vergelijking met het DHM Vlaanderen 2 is deze impact zeer duidelijk, gezien in deze zone de *Celtic Field* wallen nagenoeg volledig verdwenen zijn (5.3. Documentatie, fig. 10). Gezien de beperkte impact van de plagwerken op de ondergrond is deze zone echter nog behouden binnen de perimeter van de bescherming. Dit is anders voor de zone ten noorden van de spoorweg, waar nu recreatiewoningen zijn gelegen. Hier zijn op het DHMI eveneens nog duidelijk *Celtic Field* structuren aanwezig, maar op het DHMII zijn deze volledig verdwenen. Een terreinbezoek op 30-10-2023 toonde dat hier de impact op de ondergrond groot is, zodat deze zone buiten de perimeter van de bescherming is gehouden.

1.2.2.2. Landschapselementen

Naast de *Celtic Field* structuren bevinden zich in het gebied nog bomkraters uit Wereldoorlog 2. Voor het overige zijn er geen andere gekarteerde cultuurhistorische landschapselementen aanwezig. Naar de landschapsatlas bevindt de zone zich in de relictzone 'Rug Lichtaart- Kasterlee en bosgebied Hoge- en Lage Rielen- Klein Rees'.

1.2.2.3. Bouwkundig erfgoed

In het gebied bevindt zich geen beschermd of geïnventariseerd bouwkundig erfgoed.

1.2.2.4 Archeologie

Celtic Fields, stand van het onderzoek, internationaal en in Vlaanderen

Celtic Fields (in Nederland ook wel raatakkers genoemd) zijn akkercomplexen uit de metaaltijden (late bronstijd tot late ijzertijd). Hun typische voorkomen bestaat uit

¹ Cf. overzicht in S.N. 2021, p. 30-48.

aaneengesloten gehelen van akkertjes van ca 40 op 40 meter, omgeven door lage maar brede wallen².

Over het precieze ontstaan van *Celtic Fields* lopen de meningen uiteen. Meestal wordt aangenomen dat ze ontstaan zijn in de late bronstijd/vroege ijzertijd. Ze bleven zeker tot in de late ijzertijd bestaan. Verschillende van deze akkercomplexen, gekenmerkt door een typische honingraatstructuur die de begrenzende walletjes aanduiden, zijn gedocumenteerd en onderzocht in Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië, Ierland en Scandinavië.

De systematische prospectie en kartering van deze akkercomplexen begon vooral vanaf de jaren 1970³, toen meer en meer luchtfotografische bronnen vlakdekkend beschikbaar werden. Door de goede zichtbaarheid van vele van deze complexen, vooral in akkerland (voornamelijk via *soil marks*) of in weiland (via *shadow marks*), lag de nadruk van het onderzoek vooral op kartering. Opgravingen en natuurwetenschappelijk onderzoek werden in deze periode slechts zeer zelden uitgevoerd, zodat het relatief lang geduurd heeft voordat er enig inzicht kwam in de chronologie en het exacte karakter van deze kleinschalige akkercomplexen.

Vanaf het begin van dit millennium kwam een groot aantal tot dan toe onbekende *Celtic Field*-complexen aan het licht dankzij gebruik van laseraltimetrische opnames, bijvoorbeeld ook in Nederland.

De eerste studies van *Celtic Fields* in Vlaanderen waren ook gebaseerd op luchtfoto's. Brongers vermeldde ze als eerste, op basis van foto's van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI)⁴. Hierdoor geïnspireerd, voerde Luc Van Impe in de Limburgse Kempen voor het eerst onderzoek op basis van foto's van het Ministerie van Landsverdediging⁵. Later volgde nog aanvullend onderzoek met gebruik van verschillende reeksen luchtfoto's, waarbij prehistorische akkercomplexen in de gemeenten Bocholt (Kaulille), Peer en Meeuwen-Gruitrode geïnventariseerd werden. Ten slotte werd onderzoek uitgevoerd door V. Vandekerchove, opnieuw op basis van foto's van het NGI⁶. Zij identificeerde eveneens enkele akkercomplexen in de Antwerpse Kempen, maar duidde ook diverse sporen verkeerdelijk aan als *Celtic Fields*.

Op basis van de laseraltimetrische gegevens van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen werden ook in Vlaanderen de laatste jaren een groot aantal voorheen onbekende *Celtic Field*-complexen ontdekt⁷. De bewaring van deze complexen is sterk gebonden aan de spreiding van gebieden met een relatief 'stabiel' historisch landgebruik als heidegronden en bossen. In totaal werden op deze manier een 80-tal nog in de topografie herkenbare *Celtic Field* complexen geïdentificeerd.

Op basis van de gecombineerde gegevens van luchtfoto's en laseraltimetrie lijkt het verspreidingspatroon van *Celtic Fields* in Vlaanderen enigszins geclusterd te zijn, enerzijds in het noorden van het Kempens Plateau, anderzijds in verschillende kleinere clusters in de Antwerpse Kempen. Dit spreidingspatroon schijnt overeen te stemmen met de verspreiding van andere archeologische sites (nederzettingen, begraafplaatsen) uit de late brons- en ijzertijd. De spreiding van de akkercomplexen lijkt eveneens te correleren met

² Cf. Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Celtic Field-akkercomplexen [online] <https://id.erfgoed.net/themas/143> (Geraadpleegd op 17-11-2022).

³ Brongers 1976; Metz 1976.

⁴ Brongers 1976.

⁵ Van Impe 1977.

⁶ Vandekerchove 1987 en 1996.

⁷ Paesen 2009; Creemers *et al.* 2011; Meylemans *et al.* 2015; Meylemans en Annaert 2016; Meylemans 2018; Reynaert 2022.

topografisch hoger gelegen gebieden (Kempens Plateau, heuvelrug van Kasterlee-Herentals, de Kempense cuesta) en met zandige bodems met een relatief hoger siltgehalte⁸.

Vanuit economisch perspectief wordt door G. Creemers en L. Van Impe geopperd dat de *Celtic Field*-complexen en hun totstandkoming een belangrijke rol speelden in de regionale economische organisatie⁹.

Het terreinwerk dat in de laatste decennia werd uitgevoerd was vooral gericht op het beter begrijpen van de opbouw en fasering van *Celtic Fields*. Vooral de walstructuren waren daarbij het voorwerp van onderzoek¹⁰. Belangrijke nieuwe inzichten, onder andere over het landgebruik, werden vooral verkregen door recente onderzoeksprojecten in Engeland, Duitsland en Nederland¹¹.

Terreinonderzoek op *Celtic Fields* in Vlaanderen is tot nu toe beperkt tot evaluerend onderzoek van het *Celtic Field*-complex van het Kolisbos in Pelt¹². Hierbij werd een aantal profielsleuven door wallen en velden aangelegd. Hieruit blijkt dat de bodemvorming na het verlaten van de *Celtic Fields* volledig de bodemkundige opbouw van de wallen en akkers van het Kolisbos maskeert. Zoals in Nederland was het voorkomen van scherven en houtskool ter hoogte van de wallen wel opvallend. Eveneens zoals in Nederland werden in de fossiele stuifmeelkorrels indicaties voor natte landschappen aangetroffen (o.a. stuifmeelkorrels van els), naast stuifmeelkorrels die gelden als indicatoren voor de aanwezigheid van akkers (duizendknoop, eenjarige hardbloem). Er werd eveneens een aantal verkoalde graankorrels gerecupereerd (tarwe en gerst), die via radiokoolstofdatering konden gedateerd worden in de periode van de vroege ijzertijd (tussen ca 800 en 400 v.Chr.). Op enkele walstructuren van de Celtic Fields van Brink-Heiberg werd bodemmagnetisch onderzoek toegepast, dit leverde echter geen relevante extra informatie¹³.

Bij archeologische opgravingen in de regio's waar *Celtic Fields* voorkomen in Vlaanderen kwamen op een vrij groot aantal plaatsen resten van bewoning en begraving uit de ijzertijd aan het licht. Op verschillende sites werden bovendien 'vuile' lagen vastgesteld, met het voorkomen van houtskool en scherven, die wellicht te associëren zijn met ijzertijd-akkerlagen. Op een aantal sites werd natuurwetenschappelijk onderzoek (macroresten, stuifmeelkorrels) verricht. Een voorbeeld hiervan is de site van Hoogstraten-Kluis¹⁴, waar eveneens verkoalde graankorrels en zaden van met akkerbouw geassocieerde kruiden aan het licht kwamen. Pollenonderzoeken op veensequenties in de buurt van *Celtic Field*-complexen tonen op verschillende plaatsen in de Kempen duidelijke tekenen van 'landnames' in de periode van de late brons- en ijzertijd, met een toename van granen en de achteruitgang van het bosareaal¹⁵.

Het Celtic Fields complex van Brink-Heiberg

In de directe omgeving van de zone Herentals-Brink zijn geen archeologische gegevens uit de metaaltijden gekend. Vlakbij, in de vallei van de Kleine Nete bij Herentals- Vuilvoort-Addernesten, werd wel pollenonderzoek uitgevoerd¹⁶. Hieruit bleek het verschijnen van gecultiveerde planten (granen) en met akkerbouw geassocieerde kruiden (*Artemisia*,

⁸ Meylemans 2018; Reynaert 2022.

⁹ Creemers en Van Impe 2009.

¹⁰ Fokkens en Roymans 1991; Fokkens 1998; Spek *et al.* 2003; Zimmerman 1976.

¹¹ Voor een beknopt overzicht zie <https://id.erfgoed.net/themas/143>.

¹² Vanmontfort *et al.* 2015.

¹³ Devos 2021.

¹⁴ Alma en Hazen 2015.

¹⁵ Cf. beknopt overzicht in Meylemans 2018.

¹⁶ Munaut & Paulissen 1973.

Beschermingsdossier: Celtic Field complex van Brink-Heiberg, archeologische site.

Chenopodiaceae en *Plantago*) in de periode van de vroege ijzertijd, de periode waarin we ook de *Celtic Field* structuren situeren.

Ongeveer zeven kilometer naar het noordoosten, en eveneens op de Kempense heuvelrug zijn eveneens nog een aantal Celtic Field structuren zichtbaar bij de Hoge Mouw in Kasterlee¹⁷. Vlakbij dit complex zijn wel verschillende archeologische vondsten gekend. Hierbij worden o.a. tal van urnen en scherven van urnen vermeld ter hoogte van de *Duivelskuil*, net ten oosten van het *Celtic Field* complex¹⁸. Dit grafveld zou echter eerder dateren in de middenbronstijd en dus ouder zijn dan de *Celtic Fields*.

Dichterbij de site van Brink-Heiberg werd eveneens de vondst van een bronstijd urne gerapporteerd te Herentals- Witteberg.

Via het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen is duidelijk een *Celtic Field*-complex zichtbaar in de site van Brink-Heiberg. De velden zijn ongeveer 40 op 40 meter groot, en ruwweg zuidoost-noordwest georiënteerd. Het hoogteverschil tussen de wallen en de velden zelf varieert van 20 tot 40 cm.

Naast deze structuren bevinden zich nog in de topografie bewaarde bomkraters uit de Tweede Wereldoorlog in het gebied.

1.2.2.5 Huidig bodemgebruik

Het grootste deel van het gebied ligt onder bos, de meest zuidwestelijk gelegen percelen zijn gesitueerd in een half open bos/ heide met bomen.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van de archeologische site zijn:

- 1° sporen, structuren en artefacten afkomstig van bewoning, begraving, landbouw en andere activiteiten van de periode van de late- bronstijd- ijzertijd;
- 2° in de topografie bewaarde restanten (wallen) van zogenaamde '*Celtic Field*'- akkers;
- 3° In de topografie bewaarde bomkraters uit Wereldoorlog 2.

De site van het *Celtic Field* complex van Brink-Heiberg is een archeologisch complex dat samen met de *Celtic Fields* op de Hoge Mouw getuigt van een bewoning op de Kempense heuvelrug in de periode van de late bronstijd- ijzertijd.

De beschikbare archeologische en historische bronnen lijken erop te wijzen dat de zone na de ijzertijd periode geen intensieve ontginning/ bewoning meer heeft gekend, wat mede de goede bewaring van het *Celtic Field* complex verklaart.

We kunnen voor deze periode, de late bronstijd en ijzertijd, spreken van een georganiseerd en gestructureerd landschap, waarin wonen, economische aspecten zoals landbouw, en sacrale aspecten zoals religie en begraving, een plaats kregen.

Een belangrijk aspect in dit verband is de uitgestrektheid en goede bewaring van dit gefossiliseerde cultuurlandschap. Het areaal aan herkenbare *Celtic Field* structuren bestrijkt hier een oppervlakte van ca. 33 ha. Dankzij het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen zijn op verschillende andere plaatsen in de Antwerpse Kempen en op het Kempens Plateau

¹⁷ Meylemans 2018.

¹⁸ o.a. Berghmans 1982; Stroobant, 1920; voor een recent overzicht cf. S.n. 2021, p. 24.

nog verschillende andere *Celtic Field* complexen gedetecteerd¹⁹, die echter dikwijls van beperktere oppervlakte zijn en in meer versnipperde vorm zijn bewaard. Enkele andere voorbeelden van *Celtic Field* complexen die nog over een aanzienlijke oppervlakte zijn bewaard onder bos zijn het reeds vermelde Kolisbos, en de Ophovenerheide²⁰ en de Lindelse Heide te Pelt²¹. Niet alleen op lokaal niveau, maar zelfs in vergelijking met de complexen gekend op supra-regionaal niveau (noordwest- Europa) zijn deze *Celtic Field* complexen van de Kempen over uitzonderlijk grote oppervlaktes bewaard gebleven.

Naast deze structuren bevinden zich nog in de topografie bewaarde bomkraters uit de Tweede Wereldoorlog in het gebied.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De beschikbare archeologische en historische bronnen lijken erop te wijzen dat de zone na de ijzertijd geen intensieve ontginning/ bewoning meer heeft gekend. De historische kaarten tonen eerst een heidelandschap (18de eeuw) en vanaf het midden van de 19de eeuw een grotendeels bebost landschap. Dit historisch stabiel landgebruik zonder ingrijpende werkzaamheden of akkerbouw heeft gezorgd voor een relatief goede bewaring van het microreliëf en aldus voor de bewaring van de structuur van het *Celtic Field* complex. Een gedeelte van het *Celtic Field* complex werd, zoals duidelijk wordt door de vergelijking tussen het DHM Vlaanderen 1 & 2, volledig genivelleerd door plagwerken. Deze zone werd dan ook niet mee afgebakend in de perimeter van de beschermde zone.

Het belangrijkste aspect aangaande de bewaringstoestand van het archeologische sitecomplex zit dan ook vevat in de gaafheid en uitgestrektheid van dit landschap, dat een aaneengesloten en (bijna) niet versnipperd prehistorisch cultuurlandschap herbergt van ca. 33 ha. Door het historisch stabiele en niet intensieve landgebruik na de ijzertijd is dit cultuurlandschap in een grotendeels gefossiliseerde vorm bewaard gebleven. Het op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen nog duidelijk zichtbare *Celtic Field* patroon is de duidelijkste getuige van deze goede bewaring. Dit patroon is een belangrijk raamwerk waarin we de andere archeologische structuren en vondsten in kunnen plaatsen en duiden.

Sporen van geassocieerde structuren (paalkuilen, afvalkuilen, waterputten...), die wellicht verspreid doorheen het *Celtic Field* complex aanwezig zijn, zullen door de algemeen gunstige bodemkundige toestand van het gebied wel relatief gaaf bewaard zijn.

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vooral vastgesteld door de diverse opnames van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen, waarvan de opname (DHMVII) dateert van 2013. Verder werd de fysieke toestand geëvalueerd via diverse plaatsbezoeken tussen 2018 en 2023. De fysieke toestand is op die momenten fotografisch gedocumenteerd.

Er werden bij de plaatsbezoeken ook diverse boringen uitgevoerd om de bodemkundige gaafheid te evalueren. Hierbij werden zowel boringen uitgevoerd op als tussen de wallen van de *Celtic Fields*. Deze boringen wezen op een goede bodemkundige bewaring van het gebied. De *Celtic Field* wallen bleken in deze boringen moeilijk herkenbaar te zijn, hoewel

¹⁹ Meylemans et al. 2015; Reynaert 2022; cf. <https://inventaris.onroerendergoed.be/waarnemingsobjecten?thema=https://id.erfgoed.net/themas/143&sort=naam>.

²⁰ Creemers et al. 2011; INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex Muisvenner-en Ophovenerheide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307178> (geraadpleegd op 26 september 2023).

²¹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex van de Lindelse Heide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/306648> (geraadpleegd op 16 oktober 2023).

de top van de bodem in deze boringen soms gekenmerkt was door een lossere pakking en heterogener voorkomen van de bodem²².

De evaluatie op basis van deze gegevens duidt op een goede bewaring van het *Celtic Field* complex, waarbij enkel verstoring wordt veroorzaakt door het recentere padenpatroon, de impact van subrecent bosbeheer, en het systeem van rabatten.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Het *Celtic Field* complex van Brink-Heiberg Heide heeft archeologische waarde.

De site van het *Celtic Field* complex van Brink-Heiberg is een archeologisch complex dat getuigt van een intensieve ontginning van het landschap in de periode van de late-bronstijd en ijzertijd, met o.a. de installatie van het *Celtic Field* complex.

We kunnen voor deze periode spreken van een georganiseerd en gestructureerd landschap, waarin wonen, economische aspecten zoals landbouw, en sacrale aspecten zoals religie en begraving, een plaats kregen. We kunnen in het gebied dan ook archeologische structuren verwachten zoals woon- en begraafplaatsen, akkers, resten van artisanale activiteiten,... De gefossiliseerde staat van dit uitgestrekte prehistorische cultuurlandschap biedt dan ook het potentieel om de leefwijzen, ideeën en rituelen van deze periode te onderzoeken.

Een belangrijk aspect in dit verband is de uitgestrektheid van dit onder bos gelegen gefossiliseerde cultuurlandschap. Dankzij het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen zijn op verschillende andere plaatsen in de Kempen nog verschillende andere *Celtic Field* complexen gedetecteerd²³, die echter dikwijls van beperktere oppervlakte zijn en in meer versnipperde vorm zijn bewaard. Enkele andere voorbeelden van *Celtic Field* complexen die nog over een aanzienlijke oppervlakte zijn bewaard onder bos zijn de complexen van Kolisbos, en de Ophovenerheide²⁴ en de Lindelse Heide te Pelt²⁵. Niet alleen op lokaal niveau, maar zelfs in vergelijking met de complexen gekend op supra-regionaal niveau (noordwest-Europa) zijn deze *Celtic Field* complexen over uitzonderlijk grote oppervlaktes bewaard gebleven.

Gezien de uitgestrektheid en goede bewaring heeft het *Celtic Field* complex van Brink-Heiberg een zeldzame hoge representativiteit voor een ontginningslandschap uit de periode van de late brons- en ijzertijd.

2.2. Motivering van het type bescherming

Omwille van de aanwezigheid van nog in de topografie bewaarde ijzertijd akkercomplexen, wordt Het *Celtic Field* complex van Brink-Heiberg beschermd als archeologische site. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een archeologische site als volgt: "een onroerend goed dat ondergronds, aan de oppervlakte of onder water aanwezig is, met inbegrip van de

²² Interne nota Meylemans E. & Bastiaens J. boringen 19-09-2018.

²³ Meylemans et al. 2015; Reynaert 2022; cf. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten?thema=https://id.erfgoed.net/themas/143&sort=naam>.

²⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex Muisvenner-en Ophovenerheide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307178> (geraadpleegd op 26 september 2023).

²⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex van de Lindelse Heide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/306648> (geraadpleegd op 16 oktober 2023).

Beschermingsdossier: Celtic Field complex van Brink-Heiberg, archeologische site.

archeologische artefacten die er integrerend deel van uitmaken, van algemeen belang wegens de archeologische erfgoedwaarde.”

De bescherming als archeologische site beoogt in de eerste plaats een behoud van het archeologisch erfgoed op de plaats waar het zich in de bodem of aan de oppervlakte bevindt (een behoud *in situ*). Wanneer dit *in situ* behoud niet (meer) mogelijk is moet er steeds voor gezorgd worden dat, via archeologisch onderzoek enerzijds én een volledige integrale uitwerking en publicatie anderzijds, dit archeologisch bodemarchief wordt veiliggesteld (zogenaamd behoud *ex situ*).

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De site is afgebakend aan de hand van de gekende archeologische gegevens, met name de aanwezigheid van *Celtic Field* structuren zoals ze te herkennen zijn op de verschillende versies van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen.

Hoewel de zones van het Hopper jeugdverblijf De Brink en de zone met recreatiewoningen ongetwijfeld oorspronkelijk ook deel uitmaakten van het *Celtic Field* complex en mogelijk in de ondergrond hier nog sporen en vondsten van aanwezig zijn, wees een terreinbezoek op 30-10-2023 hier op een sterke versnippering en impact van de bebouwing, zodat deze zones buiten de perimeter van de bescherming worden gehouden.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed

In of aangrenzend aan het gebied bevinden zich geen vastgesteld of beschermd onroerend erfgoed.

2.4.2. Omgeving

Op het gewestplan is de aangeduide zone volledig gelegen binnen natuurgebied. Een kleine zone (Herentals, 1ste afdeling, sectie B, perceelnummer 378N (deel)) is gelegen in een zone voor 'terreinen voor jeugdcamping'.

2.4.3. Natuur en Bos

Het gebied is gedeeltelijk gelegen in het Habitatrictlijn gebied 'Vallei van de Kleine Nete met brongebieden, moerassen en heiden'.

Verder zijn er diverse Natuurbeheerplannen voor het gebied, met name het Natuurbeheerplan- type 3 'Heiberg- Snekensvijver'; het Natuurbeheerplan- type 4 'Heiberg- Snekensvijver'; en het :Uitgebreed Bosbeheerplan 'Boscomplex Herentals-Lichtaart'.

Ook het Natuurrichtplan 'Heuvelrug- benedenstrooms' is van toepassing, en dit op de gehele zone.

De zone ten zuiden van de spoorweg maakt deel uit van het VEN/ IVON- gebied 'De Vallei van de Kleine Nete benedenstrooms'.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en

gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen. Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechter en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goede huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelde inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Bij verkavelingen en vergunningsplichtige bodemingrepen in beschermde archeologische sites is bovendien een archeologienota nodig. Deze archeologienota voeg je bij je vergunningsaanvraag.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

Beschermingsdossier: Celtic Field complex van Brink-Heiberg, archeologische site.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

ALMA, X.J.F., HAZEN P.L.M. 2015: Een nederzetting uit de Vroege IJzertijd te Hoogstraten – De Kluis, VEC rapport 27, Sijsele-Damme.

BERGHMANS G. 1982: De Brons- en IJzertijdvondsten in het arrondissement Turnhout. Een status quaestionis, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

BRONGERS J.A. 1976: Air photography and celtic field research in the Netherlands, Nederlandse Oudheden 6, Amersfoort.

CREEMERS G., MEYLEMANS E., PAESEN J., DE BIE M. 2011: Laseraltimetrie en de kartering van Celtic Fields in de Belgische Kempen: mogelijkheden en toekomstperspectieven, *Relicta* 7, p. 11-36.

CREEMERS G. EN VAN IMPE L 2009: Strategic Position and Economic Background of Early La Tène Elite in North-East Belgium. The Wijshagen Example. In: *Kelten am Rhein. Akten der dreizehnten Internationalen Keltologiekongresses. Erster Teil. Archäologie. Ethnizität und Romanisierung, Beihefte der Bonner Jahrbücher* 58-1, 101-108.

DEVOS J. 2021: Celtic fields in de Kempen: het potentieel van bodemmagnetische metingen voor de fosforanalyse, Master proef Universiteit Gent, bio-ingenieurswetenschappen.

FOKKENS H. 1998: Drowned Landscape - The occupation of the western part of the Frisian-Drentian plateau, 4400 BC-AD 500, Assen/Amersfoort.

FOKKENS H. & ROYMANS N. 1991: Nederzettingen uit de bronstijd en de vroege ijzertijd in de lage landen, Nederlandse Archeologische Rapporten 13, Amersfoort.

METZ W.H. 1976: New Aerial Photographs of "Celtic Fields" in Drente, *Helinium* XVI, 62-69.

MEYLEMANS E. 2018: Celtic Field-complexen in de Antwerpse Kempen: verspreiding en landschappelijk- archeologische situering (prov. Antwerpen, België), *Lunula* 26, 3-7.

MEYLEMANS E., ANNAERT R. 2015: Een 'nieuw' Celtic Field complex in de Antwerpse Kempen te Rijkevorsel (prov. Antwerpen, België), *Lunula* 23, p. 181-184.

MEYLEMANS E., CREEMERS G., DE BIE M., PAESEN J. 2015: Revealing extensive protohistoric Field systems through high resolution lidar data in the northern part of Belgium, *Archäologisches Korrespondenzblatt* 45, 2, p. 197-213.

MUNAUT A.V. & PAULISSEN E. 1973: Evolution et paléo-écologie de la vallée de la Petite Nèthe au cours du Post-Würm (Belgique), *Annales de la Société géologique de Belgique* 96, 301-348.

PAESEN J. 2009: Gebruik van het digitaal hoogtemodel in de archeologie: onderzoek naar "celtic fields" in de Limburgse Kempen, onuitgegeven master proef VU Brussel.

REYNAERT P.-J. 2022: Onder Limburgse heide: Onderzoek naar verspreiding, voorkomen en bewaring van Celtic Fields op het Kempens Plateau, masterproef KULeuven.

Beschermingsdossier: Celtic Field complex van Brink-Heiberg, archeologische site.

S.N. 2021: *Kempense Heuvelrug & valleigebieden Herentals en omgeving. Landschapsbiografie, landschaps- en inrichtingsvisie*, Amsterdam.

SPEK TH., GROENMAN-VAN WAATERINGE W., KOOISTRA M. & BAKKER L. 2003: Formation and land-use history of Celtic fields in north-west Europe. An interdisciplinary case study at Zeijen, The Netherlands, *European Journal of Archaeology* 6-2, 141-173.

STROOBANT L. 1920: Les nécropoles à incinération de Casterlé (Anvers), *Bulletin de l'Académie royale de l'Archéologie de Belgique* I, 70-100.

VANDEKERCHOVE V. 1987: "Celtic Fields" in de Belgische Kempen. Een onderzoek van kaartbladen 8, 9, 17 en 18, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven.

VANDEKERCHOVE V. 1996: Celtic Field research in the Belgian Campine. In: LODEWIJCKX M. (red.), *Archeological and historical aspects of West-European society. Album amicorum André Van Doorselaer*, Leuven, 67-76.

VAN IMPE L. 1977: *Sporen van oude akkersystemen in de Limburgse Kempen*, Bijdragen tot de studie van het Brabants Heem 16, Brabantse Oudheden opgedragen aan Gerrit Beex bij zijn 65ste verjaardag, Eindhoven, 101-110.

VANMONTFORT B., LANGOHR R., MARINOVA E., NICOSIA C., VAN IMPE L. 2015: Een Archeologische evaluatie en waardering van Celtic Fields in het Kolisbos (Neerpelt, provincie Limburg), EPA Rapport 50, Leuven.

ZIMMERMAN W.H. 1976: Die eisenzeitlichen Ackerfluren - Typ 'Celtic Field' - von Flögel-Haselhorn, Kreis Wesermünde. *Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet* 11, 79-90.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

5.4. Passende beoordeling

Er is een (voortoets) passende beoordeling opgemaakt in functie van de beschermingsprocedure.

5.5. Verantwoordingsnota